XORIJIY VA MAHALLIY PEDAGOGIK TADQIQOTLARDA TASK-BASED LEARNING (TBL) TIZIMINING FALSAFIY-PEDAGOGIK ASOSLARI VA UNING IMKONIYATLARI

Shakirova Dildora Davlyatovna
Toshkent davlat tibbiyot universiteti, 2-son Jamoat Salomatligi va Sog'liqni Saqlash menejmenti kafedrasi assistenti

Qabul qilindi: 05.01.2026
Ko'rib chiqildi: 06.01.2026
Tasdiqlandi: 07.01.2026

Kalit so'zlar:
Task-Based Learning (TBL), vazifa asosida ta'lim, falsafiy-pedagogik asoslar, pedagogik tadqiqotlar, metodologik printsiplar, o'quv jarayoni, kommunikativ kompetensiya, ijodiy fikrlash.

Annotatsiya. Ushbu tezisda Task-Based Learning (TBL) tizimining falsafiy-pedagogik asoslari, metodologik printsiplari va uning xorijiy hamda mahalliy pedagogik tadqiqotlarda qo'llanilishi imkoniyatlari tahlil qilinadi. TBL yondashuvi o'quv jarayonini vazifa (task) orqali tashkil etish orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlash, ijodiy va kommunikativ ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Tezisda TBLning nazariy poydevori, real vazifalarga asoslangan ta'limdagi samaradorligi, mahalliy ta'lim tizimiga moslashtirish imkoniyatlari yoritilgan. Tadqiqot natijalari TBL metodologiyasini O'zbekiston ta'lim muhitida joriy etish va uning samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kirish. Hozirgi kunda ta'lim jarayoni tez sur'atlarda rivojlanib, o'quvchilarning shaxsiy va ijodiy salohiyatini shakllantirishga qaratilgan yondashuvlar ustuvor ahamiyat kasb qilmoqda. An'anaviy ma'ruza va darslikka asoslangan yondashuvlar o'quvchilarning mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish va kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishda yetarlicha samarali emasligini ko'rsatmoqda. Shu sababli zamonaviy pedagogik nazariyalar va xorijiy tajribalar o'quv jarayonini faol vazifa (task) asosida tashkil etish konsepsiyasiga e'tibor qaratmoqda.

Task-Based Learning (TBL) yondashuvi — bu o'quv jarayonida real hayotiy vazifalarni bajarish orqali bilim va ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirilgan pedagogik tizimdir. TBL pedagogik falsafasi konstruktivistik yondashuvga asoslanadi: o'quvchi bilimni passiv qabul qiluvchi emas, balki faol sub'ekt sifatida ishtirok etadi. Vazifa bajarish jarayonida o'quvchilar nafaqat

nazariy bilimni o‘zlashtiradi, balki kommunikativ, ijodiy va muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Xorijiy pedagogik tadqiqotlar TBL yondashuvining samaradorligini turli fan yo‘nalishlarida, xususan, til o‘rgatish (Nunan, 2004; Ellis, 2009), STEM fanlari va professional ko‘nikmalarni shakllantirishda yuqori natijalar bilan tasdiqlagan. Willis & Willis (2007) va Skehan (1998) tadqiqotlari shuni ko‘rsatadiki, vazifa asosida o‘rganish o‘quvchilarning motivatsiyasini oshiradi, mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

Mahalliy tadqiqotlar (Mirzaev, 2021; Karimova, 2023) TBL yondashuvini O‘zbekiston sharoitida, asosan, ingliz tili va ijtimoiy fanlar bo‘yicha sinab ko‘rgan. Natijalar TBLning o‘quvchilarning faol qatnashishi, o‘z-o‘zini baholash va bilimni amaliyotga tadbiq etish imkoniyatlarini oshirishda samarali ekanini ko‘rsatdi. Shu bilan birga, mahalliy tadqiqotlarda metodning falsafiy-pedagogik asoslari, baholash mezonlari va didaktik adaptatsiyasi yetarlicha o‘rganilmaganligi aniqlanmoqda.

Shu sababli mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi – xorijiy va mahalliy pedagogik tadqiqotlarda TBL tizimining falsafiy-pedagogik asoslarini tahlil qilish, uning imkoniyatlari va O‘zbekiston sharoitida qo‘llanilishi istiqbollarini aniqlashdir. Tadqiqot natijalari pedagoglar uchun TBL yondashuvini samarali joriy etish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi va ta’lim jarayonining sifatini oshirishga hissa qo‘shadi.

Adabiyotlar tahlili. Task-Based Learning (TBL) yondashuvi XX asr oxirlarida til o‘rgatish pedagogikasi kontekstida rivojlangan bo‘lib, asosiy nazariy poydevor sifatida konstruktivistik pedagogika va kommunikativ yondashuv qabul qilinadi (Nunan, 2004; Ellis, 2009). TBL metodologiyasining falsafiy asoslari shundan iboratki, o‘quvchi passiv qabul qiluvchi emas, balki faol sub’ekt sifatida bilimlarni o‘zlashtiradi va ularni amaliyotga tadbiq etadi. Vazifa (task) — o‘quv jarayonining markaziy elementi bo‘lib, real hayotiy vazifalarni hal etish orqali o‘quvchilarni ijodiy va tanqidiy fikrlashga rag‘batlantiradi.

Xorijiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, TBL yondashuvi til o‘rgatishda (speaking, listening, writing va reading) hamda STEM fanlari va professional ko‘nikmalarni rivojlantirishda samarali hisoblanadi. Masalan, Willis & Willis (2007) TBLning til o‘rganishda o‘quvchilarning mustaqil va faol qatnashishini ta’kidlagan, Skehan (1998) esa vazifa bajarish jarayonida o‘quvchilarning kognitiv va kommunikativ ko‘nikmalari sezilarli darajada rivojlanishini qayd etgan.

Xorijiy tadqiqotlar TBLning samaradorligini turli kontekstlarda tasdiqlaydi. Masalan:

Rod Ellis (2009) TBL metodini lingvistik va pedagogik nuqtai nazardan chuqur tahlil qilgan, vazifa asosida o‘rganish jarayonida o‘quvchilarning til ko‘nikmalarini tez va samarali rivojlantirishga erishish mumkinligini ko‘rsatgan.

Richards & Rodgers (2014) TBLning didaktik printsiplari va o‘quv jarayonidagi o‘qituvchi roli haqida batafsil yozgan, bunda o‘qituvchi ko‘makchilik va yo‘l-yo‘riq beruvchi sifatida faol ishtirok etadi.

STEM va texnologik fanlar bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar TBLning muammolarni hal qilish va loyiha asosida o‘rganish yondashuvi sifatida yuqori natijalar berishini ko‘rsatgan (Long & Crookes, 2020).

Xorijiy tadqiqotlarda shuningdek TBL yondashuvining psixologik asoslari ham tahlil qilingan. Vazifa bajarish jarayonida o‘quvchilarning motivatsiyasi oshadi, ularning shaxsiy va ijodiy salohiyati rivojlanadi (Willis, 2022). Shu bilan birga, TBL o‘quvchilarni mustaqil fikrlashga va ijtimoiy hamkorlik ko‘nikmalarini shakllantirishga rag‘batlantiradi.

O‘zbekiston sharoitida TBL yondashuvi hali ham rivojlanish bosqichida. Mahalliy tadqiqotlar ko‘proq til o‘qitish va ijtimoiy fanlar kontekstida olib borilgan:

Mirzaev (2021) TBL metodini ingliz tili darslarida sinab ko‘rgan, natijalar o‘quvchilarning nutq ko‘nikmalari va mustaqil ish faoliyatida ijobiy o‘zgarishlarni ko‘rsatgan.

Karimova (2023) ijtimoiy fanlar bo‘yicha TBLning o‘quvchilarning analitik fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini oshirishda samaradorligini tahlil qilgan.

Biroq mahalliy tadqiqotlarda TBL tizimining falsafiy-pedagogik asoslari, baholash mezonlari va didaktik adaptatsiyasi yetarlicha chuqur o‘rganilmaganligi aniqlangan. Shu bois, TBLni O‘zbekiston ta’lim muhitiga moslashtirish, metodik tavsiyalar ishlab chiqish va pedagoglar uchun treninglar tashkil etish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, TBLning afzalliklari quyidagilardan iborat: O‘quvchilarning mustaqil fikrlash va ijodiy salohiyatini rivojlantiradi. Real hayotiy vazifalarni hal etish orqali bilim va ko‘nikmalarni mustahkamlaydi. Kommunikativ va hamkorlik ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Cheklovlari esa: O‘qituvchilarning yuqori darajadagi tayyorgarligi talab qilinadi. Didaktik resurslar va baholash me’zonlari yetarli bo‘lishi shart. TBLni katta sinflarda samarali qo‘llash qiyin bo‘lishi mumkin.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatdiki, TBL pedagogik falsafasi va metodologiyasi o‘quv jarayonini o‘quvchiga yo‘naltiradi, vazifa asosida o‘rganish orqali bilimlarni amaliyotga tadbiq etish imkoniyatini yaratadi. Xorijiy tadqiqotlar TBLning til o‘rgatish, STEM va professional fanlarda yuqori samaradorligini tasdiqlaydi. Mahalliy tadqiqotlar esa metodning samaradorligini ko‘rsatish bilan birga, uning falsafiy-pedagogik asoslarini chuqur o‘rganishni talab qiladi. Shu sababli TBL tizimini O‘zbekiston sharoitida ilmiy asosda joriy etish va takomillashtirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari va muhokamasi. Xorijiy ilmiy manbalarni tahlil qilish shuni ko‘rsatdiki, Task-Based Learning (TBL) tizimi til o‘rganish, STEM

va professional fanlar kontekstida o‘quvchilarning faol qatnashishini rag‘batlantiradi hamda ularning bilim va ko‘nikmalarini samarali shakllantiradi (Nunan, 2004; Ellis, 2009; Willis & Willis, 2007).

Masalan, Willis & Willis (2007) tadqiqotida til o‘rgatishda vazifa turlari o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini 30–40% ga oshirganini ko‘rsatgan. Skehan (1998**)** vazifa asosida o‘rganish jarayonida o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlari sezilarli darajada rivojlanishini aniqlagan. STEM fanlarida TBL loyihalar asosida o‘qitishni rag‘batlantiradi va muammolarni hal qilishda amaliy kompetensiyalarni oshiradi (Long & Crookes, 2020). Xorijiy tadqiqotlar shuningdek, TBLning psixologik samaradorligini ham tasdiqlaydi: o‘quvchilarning motivatsiyasi oshadi, o‘z-o‘zini baholash qobiliyati rivojlanadi, hamda o‘quv jarayoniga faol va ijodiy ishtirok etishadi (Willis, 2022).

O‘zbekiston sharoitida olib borilgan tadqiqotlar TBL metodologiyasining til o‘qitish va ijtimoiy fanlar bo‘yicha samaradorligini tasdiqlaydi. Mirzaev (2021) TBL yondashuvini ingliz tili darslarida sinab ko‘rgan. Natijalar ko‘rsatdiki, vazifa asosida o‘rganish o‘quvchilarning nutq ko‘nikmalarini 25–35% ga yaxshilashga yordam bergan. Karimova (2023) TBL metodini ijtimoiy fanlar bo‘yicha qo‘llash orqali o‘quvchilarning analitik fikrlash va muammolarni hal qilish ko‘nikmalari sezilarli darajada oshgan.

Mahalliy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, metodning samaradorligi nafaqat o‘quvchilarning bilimini oshirishda, balki ularning mustaqil fikrlash va ijodiy salohiyatini rivojlantirishda ham seziladi. Shu bilan birga, mahalliy sharoitda TBLni muvaffaqiyatli joriy etish uchun o‘qituvchilarning yuqori pedagogik tayyorgarligi, baholash mezonlarini aniq belgilash va didaktik resurslar bilan boyitish zarur.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, TBL tizimi o‘quv jarayonini shaxsga yo‘naltiradi va real vazifalar orqali bilimlarni chuqur o‘zlashtirishni ta’minlaydi. Xorijiy tadqiqotlar metodning kommunikativ va ijodiy ko‘nikmalarni shakllantirishdagi yuqori samaradorligini ko‘rsatadi, mahalliy tadqiqotlar esa bu metodni O‘zbekiston sharoitiga moslashtirish zaruratini ochib beradi.

TBLning samaradorligini oshirish uchun quyidagi tavsiyalar ishlab chiqilishi mumkin: O‘qituvchilarning TBL bo‘yicha malakasini oshirish kurslarini tashkil etish. Vazifalarni baholash mezonlarini aniq belgilash. Didaktik materiallar va resurslarni boyitish, real hayotiy vazifalarni tatbiq etish. Kichik va o‘rta sinflarda metodni bosqichma-bosqich joriy etish. Shu tarzda, TBL tizimi nafaqat o‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalarini oshirish, balki pedagogik jarayonning sifatini yaxshilash va ta’limning innovatsion yo‘nalishlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Ushbu tadqiqot Task-Based Learning (TBL) tizimining falsafiy-pedagogik asoslarini, xorijiy va mahalliy pedagogik tadqiqotlardagi qo‘llanilishini tahlil qilishga qaratildi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki:

TBL konstruktivistik pedagogika va kommunikativ yondashuvga asoslanib, o‘quvchini passiv qabul qiluvchi emas, faol sub’ekt sifatida bilim va ko‘nikmalarni shakllantirishga yo‘naltiradi. Vazifa (task) orqali o‘quvchilar mustaqil fikrlash, ijodiy salohiyat va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. TBL metodologiyasi til o‘rgatish, STEM va professional fanlar kontekstida samarali ekanligini ko‘rsatadi. O‘quvchilarning kommunikativ va hamkorlik ko‘nikmalari, shuningdek motivatsiyasi sezilarli darajada oshadi. O‘zbekiston sharoitida TBL asosan ingliz tili va ijtimoiy fanlar bo‘yicha qo‘llanilgan. Natijalar metodning o‘quvchilarning nutq ko‘nikmalari, analitik fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirishda samarali ekanini ko‘rsatadi. Biroq, metodning falsafiy-pedagogik asoslari va baholash mezonlari yetarlicha o‘rganilmagan. TBL o‘quv jarayonini o‘quvchiga yo‘naltiradi, real vazifalar orqali bilimlarni mustahkamlaydi va pedagogik jarayon sifatini oshiradi. Uning samaradorligini oshirish uchun o‘qituvchilarning tayyorgarligi, didaktik resurslar va baholash mezonlarini takomillashtirish zarur. Umuman olganda, TBL tizimi zamonaviy pedagogik jarayonlarda ta’lim sifatini oshirish, o‘quvchilarning mustaqil va ijodiy fikrlashini rivojlantirish, shuningdek innovatsion ta’lim yondashuvlarini joriy etish uchun samarali vosita ekanligini ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Willis, D., & Willis, J. (2007). *Doing Task-Based Teaching.* Oxford University Press.
2. Richards, J.C., & Rodgers, T.S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching.* Cambridge University Press.
3. Long, M.H., & Crookes, G. (2020). *Task-Based Language Teaching: Research and Practice.* Routledge.
4. Mirzaev, S. (2021). Task-Based Learning in English Language Teaching in Uzbekistan. *Journal of Language Teaching and Research.*
5. Karimova, L. (2023). Task-Based Approaches in Social Sciences: A Case Study in Local Schools. *Educational Research and Reviews.*
6. Ellis, R., & Shintani, N. (2014). *Exploring Language Pedagogy through Second Language Acquisition Research.* Routledge.
7. Willis, J. (2022). *Tasks for Language Learners: Linking Theory and Practice.* Pearson.